

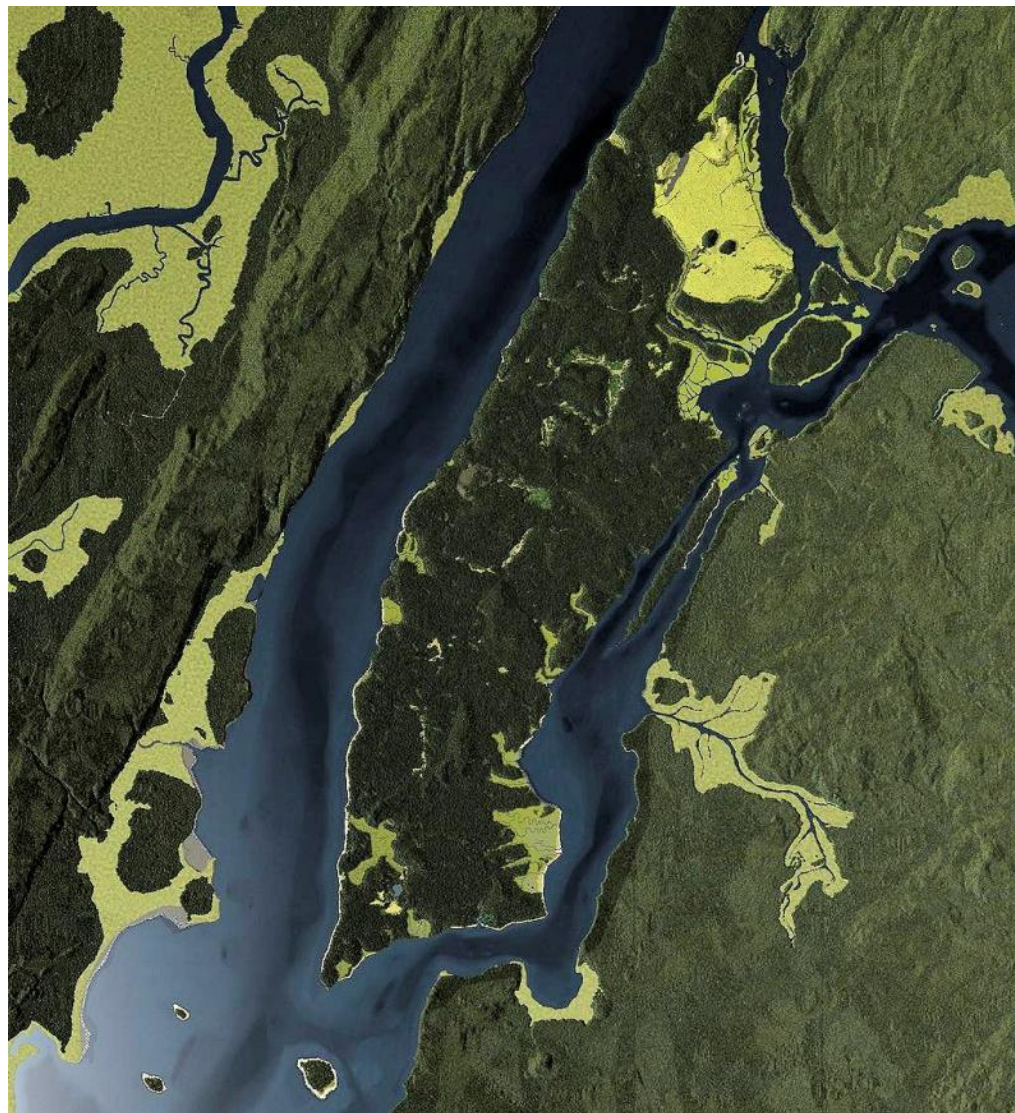
Niujorko *Newtown Creek*: Mirtis ir prisikėlimas

Kronika žemėlapiuose ir fotografijose

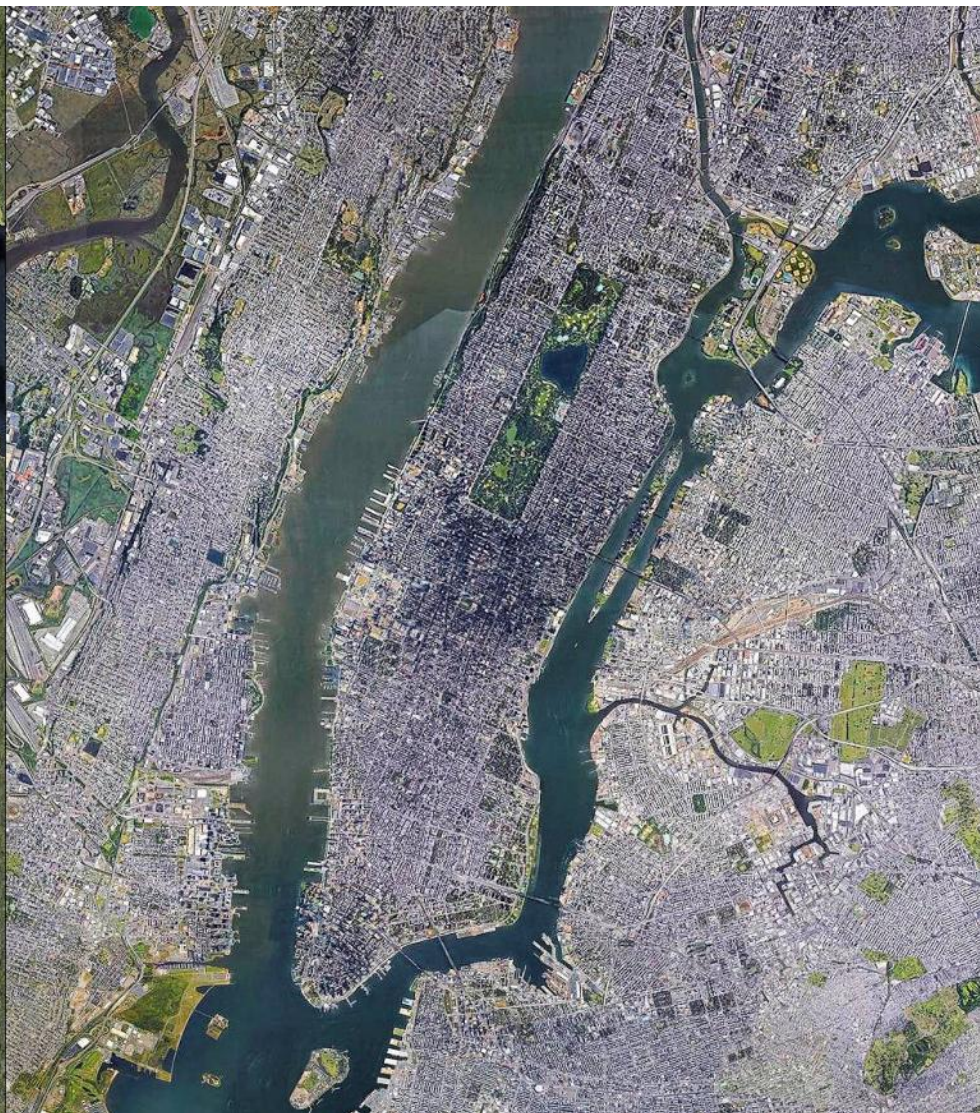
Andrius Kapočiūnas

CartoCon: 2019 m. Lapkričio 22 d

Niujorkas 1609 m.

Niujorkas šiaudien

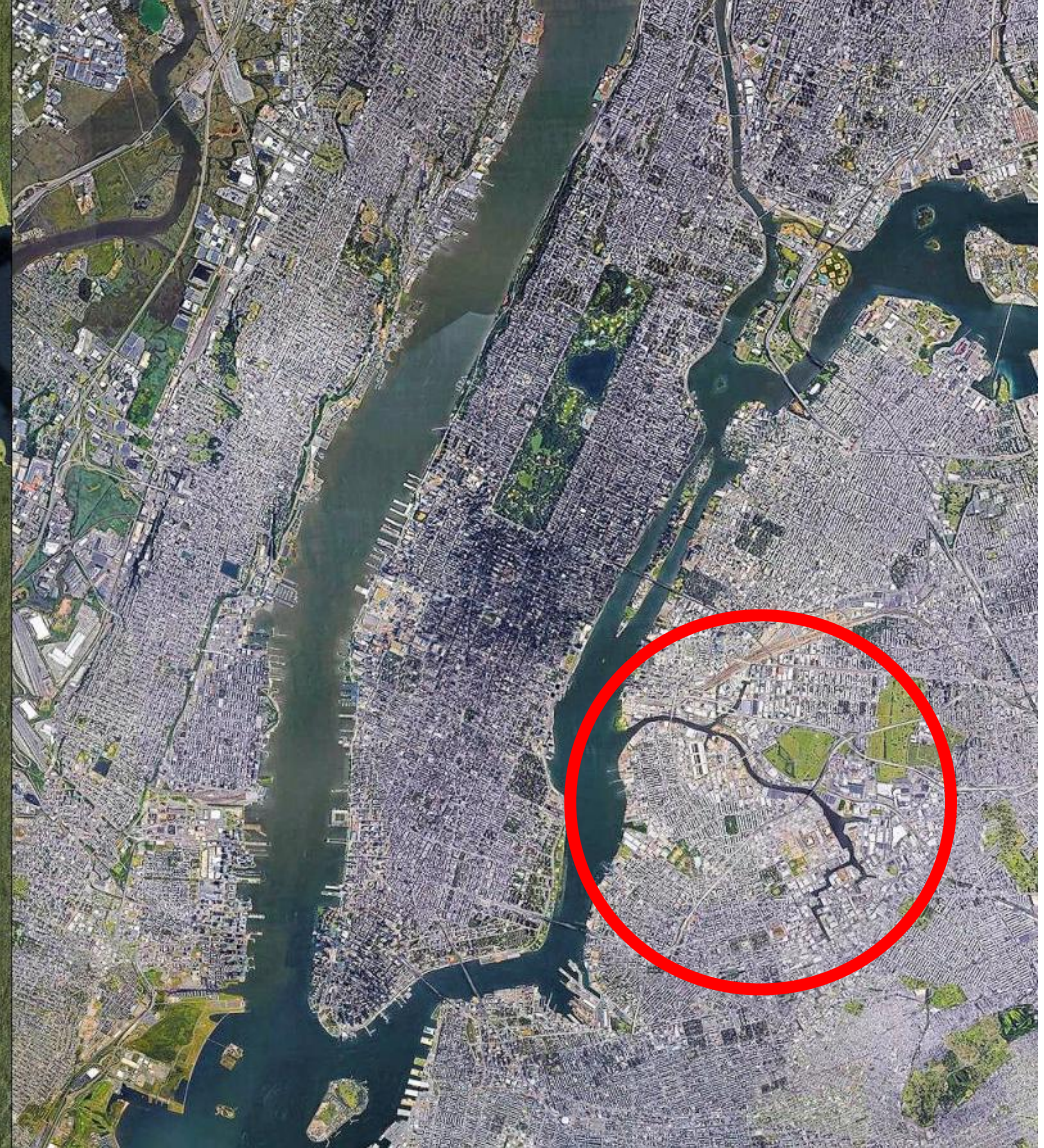

„Mannahatta“, Laukinės gamtos apsaugos draugijos projektas.

Niujorkas 1609 m.

Newtown Creek

Niujorkas šiandien

**1949 m. balandis: mano pirmieji namai Amerikoje,
483 metry nuo Newtown Creek**

Karalienės viešoji biblioteka

Čia gyvenau nuo 2018 m. liepos mėn

1949

Brooklyn-USA.org

2,5 km atstumu – ir 664 metrų nuo Newtown Creek

Newtown Creek yra upelis, Rytų upės intakas, maitinamas plačių druskingų pelkių. Vietiniai amerikiečiai pelkėse medžiojo vandens paukščius.

Dėl potvynių dumblas nesikaupia upelyje, o kanalai – atviri.

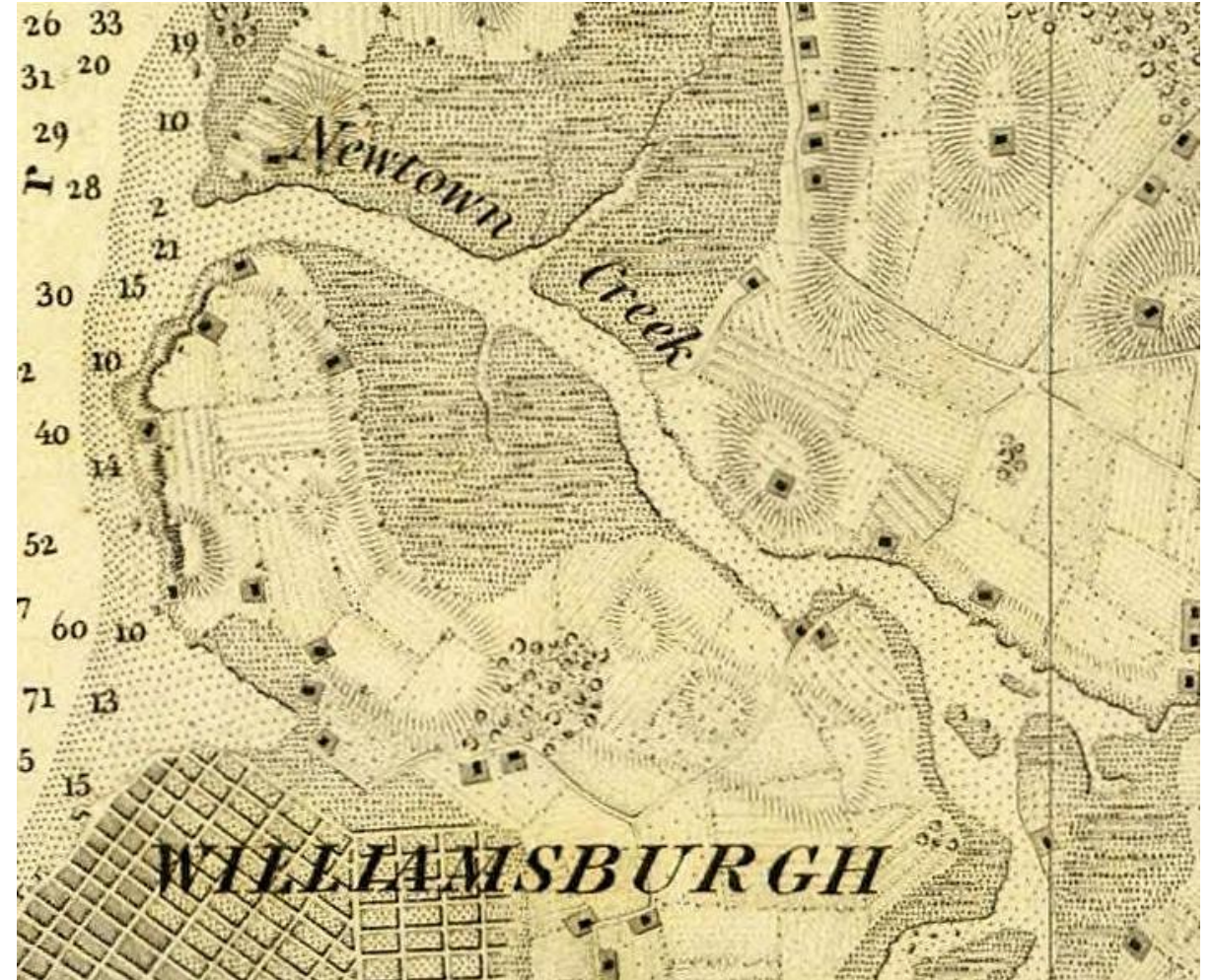
Olandijos ir Anglijos gyventojai tęsė šį upelio naudojimą ir taip pat iš pelkės gaudavo druskos, šieno galvijams maitinti.

Spėjama, kad piratų **kapitonas Kidd'as** XVII a. pabaigoje čia užkasė lobį.

Iki XIX a. per. Newtown Creek – 5 ½ kilometro ilgio, 1,2–1,8 m. gylio – pilnas žuvų, midijų, moliuskų ir austrių

1832 Burras: "Niujorko miesto žemėlapis," kurį paskelbė Simeonas DeWittas, generalinis inspektorius

1845 Bache: JAV pakrančių tyrimų departamentas

Po Amerikos revoliucinio karo Niujorkas patyrė ekonominį pakilimą, o netrukus ūkiai ir dvarai – pavyzdžiui, Johno Jacobo Astoro, vieno iš turtingiausių amerikiečių, – Newtown Creek upelį bendrai naudojo alavo įmonėms, klijų fabrikui*, spirito varyklai, lakų ir chemijos gamykloms ir banginių aliejaus perdirbimo įmonėms.

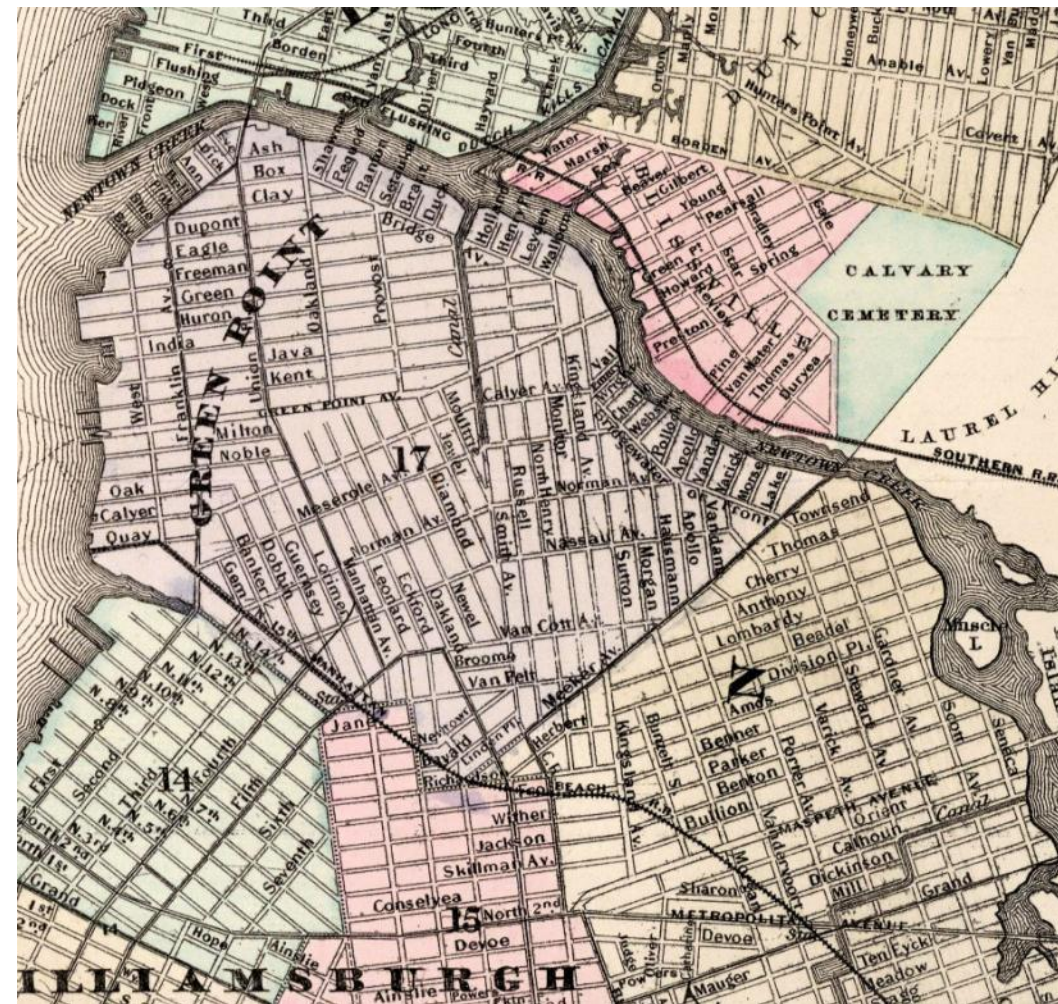
**Vienas iš mano ankstyviausių prisiminimų Blissvilyje, galbūt 1953 m., Stebėjau negyvus arklius, tempiamus į netoliese esančią klijų gamyklą.*

**Kitas to meto prisiminimas – vaikščiojimas per Greenpoint tiltą su mano tėvu, stebint naftos atsargų rezervuarus degančius didelio gaisro metu palei Newtown Creek.*

Pirmoji žibalo perdirbimo įmonė JAV
(1854 m.) ir pirmoji moderni naftos
perdirbimo įmonė (1867 m.) Newtown
Creek pavertė pramoniniu vandens keliu.

1854 Dripps map

1865 Colton Map

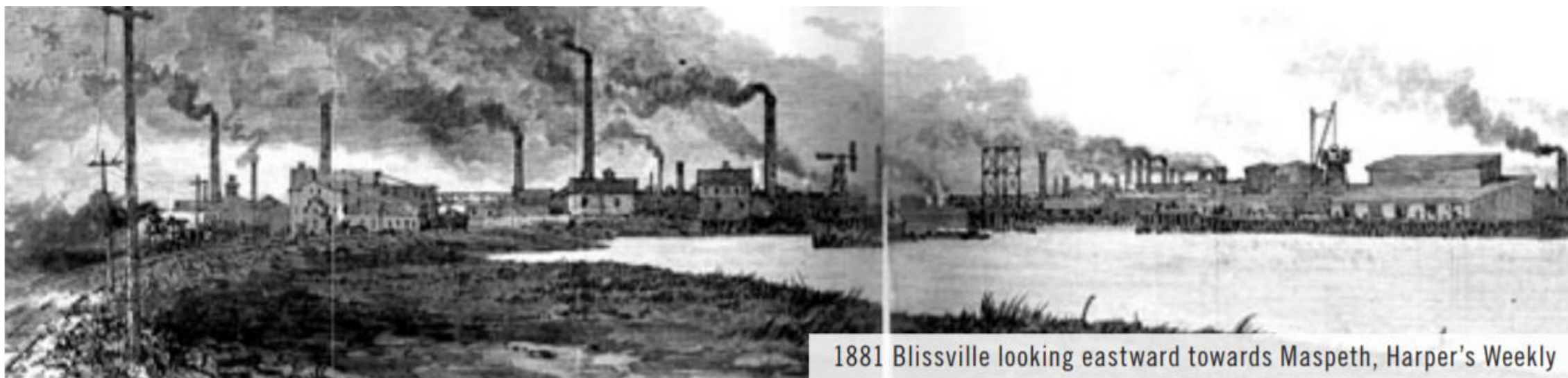

c. 1870 m. Newtown Creek, NYPL skaitmeninė kolekcija

Komercinė ir pramoninė plėtra palei Newtown Creek paspartėjo 1854–60 dėl mažų žemės kainų, tinkamumo laivybai ir santykinio atokumo nuo apgyvendintų vietovių bei įvairių ribojimų.

Newtown Creek pramonė klestėjo ir pritraukė tūkstančius žmonių į gamyklas.

Iki 1880 m. Newtown Creek mieste buvo 50 ar daugiau naftos perdirbimo gamyklų, kiekviena išmetusi maždaug 113 562 litrus kiekvieną savaitę į tai, kas tapo didžiausia Niujorko kanalizacija.

Iki 1900 m. Džonas D. Rokfeleris - turtingiausias visų laikų amerikietis – turėjo daugiau nei 100 spirito varyklų iš abiejų Newtown Creek pusių.

1886 m. vietinis laikraštis išspausdino straipsnį pavadinimu „Naftos perdirbimas: kaip jis veikia Newtown Creek ir jo apylinkėse“, kuriame buvo nurodyti galimi rūgštaus dumblo, blokuojančio upelį, šaltiniai.

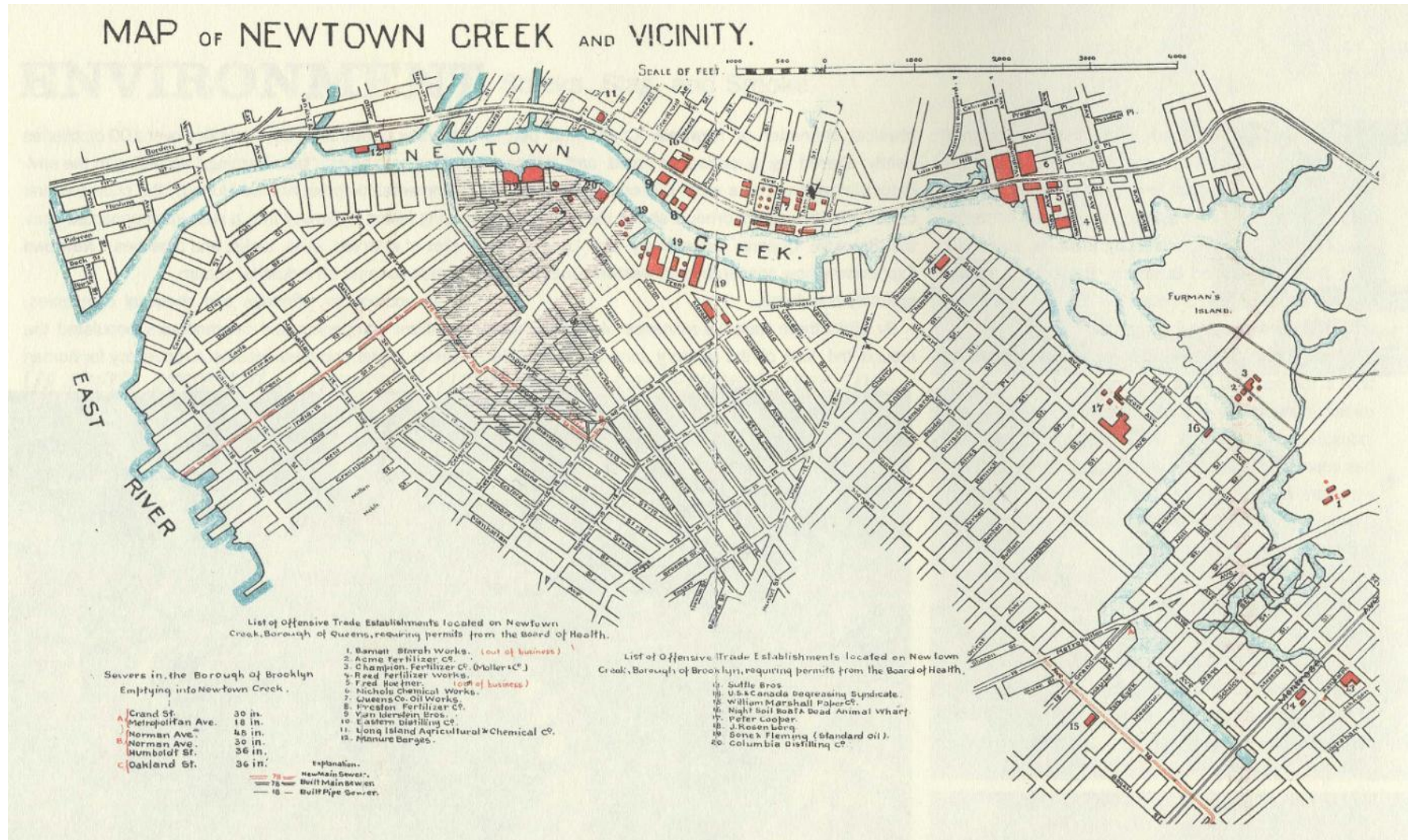
1890 m. grupė Brukline suformavo „Kvapų komitetą“, kad galėtų stebėti upelio būklę.

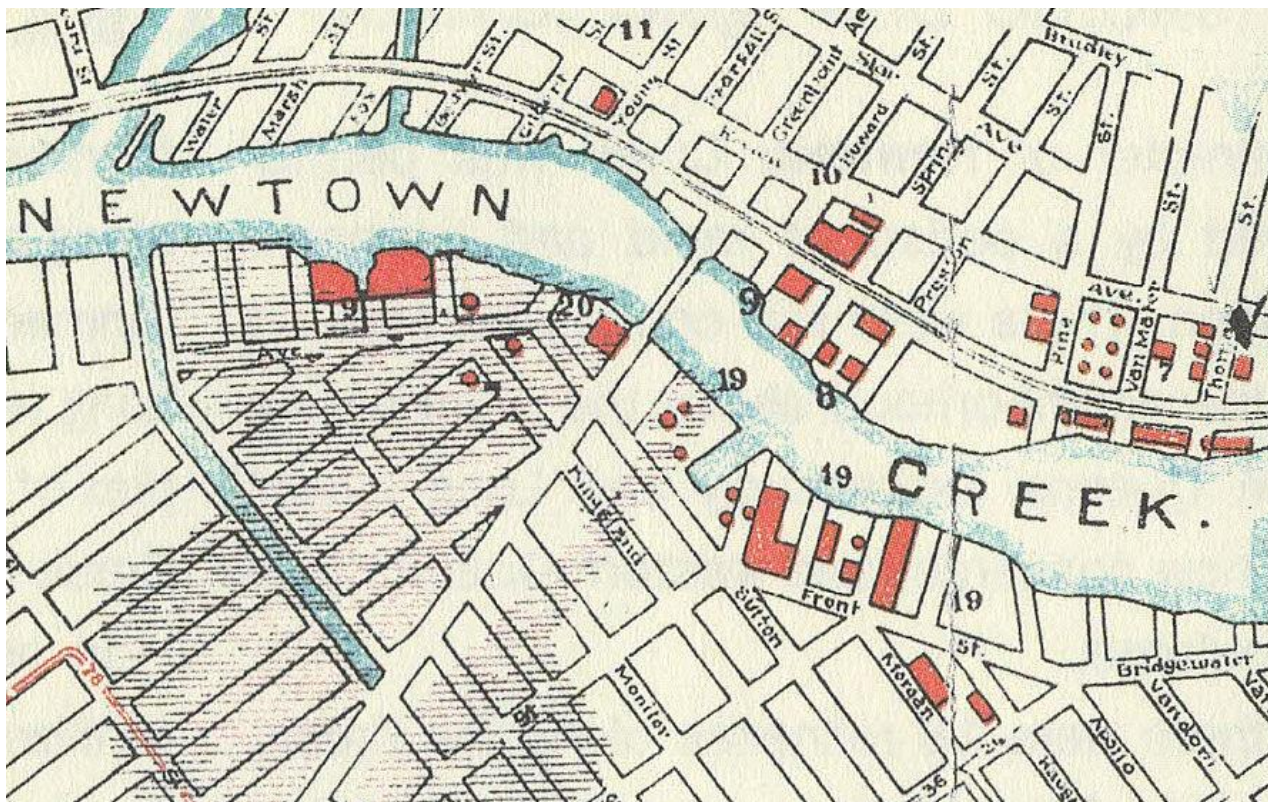
Reaguodama į piliečių pasipiktinimą, Niujorko valstijos sveikatos taryba ištyrė upelio būklę ir paskelbė ataskaitą **1899 m.**

"Tai yra varganas upelis, iš abiejų pusių dalinai pertvertas. Vandens srautas visada yra lėtas. Daugelį metų iš šalia jo esančių gamyklų išleidžiami teršalai bei nuotekos iš Bruklino ir Queens gatvių suteka į upelį ir tai, ko neišneša potvynio srautas, nusėda upelio dugne ir gretimose pievose. Dėl šios priežasties Newtown Creek patiria nepatogumų."

Pagrindiniai smarvės šaltiniai: *"Kaulų distiliavimas ir virinimas, negyvų gyvūnų, riebalų subproduktų, kraujo, trąšų, nuotekų šalinimas, šiukšlių išpylimas, naftos perdirbimo gamyklos kvapai ir nuotėkos."*

Niujorko valstijos sveikatos valdybos pirmasis Newtown Creek „Aplinkos žemėlapis,“ 1899 m.

...Niujorko įlankoje
esančioms kenkiančioms
prekybos įmonėms, jų
manymu, reikės leidimo
iš Sveikatos tarybos.

List of Offensive Trade Establishments located on Newtown
Creek, Borough of Brooklyn, requiring permits from the Board of Health.

13. Suttle Bros
14. U.S. & Canada Degreasing Syndicate.
15. William Marshall Paper Co.
16. Night Soil Boat & Dead Animal Wharf.
17. Peter Cooper.
18. J. Rosenbergs
19. Sone & Fleming (Standard Oil).
20. Columbia Distilling Co.

Iki 1910 m. Newtown Creek ir jo intakai buvo judriausias tokio dydžio vandens kelias pasaulyje. Apie 70 verslų daugiausia tvarkė vario rūdą ir luitus, naftą, medieną, anglis, chemikalus ir statybines medžiagas.

1915 *Newtown Creek*

Iki **1920-ųjų** ir **30-ųjų** Newtown Creek tapo svarbiu laivybos centru Šiaurės Rytų Amerikoje. Ežeras buvo išplėstas ir pagilintas, kad tilptų didesnės baržos. Padidėjęs baržų srautas padidino pramoninę gamybą. Žaliavos buvo importuojamos iš viso pasaulio, o pagaminti produktai buvo eksportuojami.

1921 m. Niujorko pirklių asociacija parengė reklaminiį aplinkraštį, kad daugiau bendrovių atvyktų į Newtown Creek

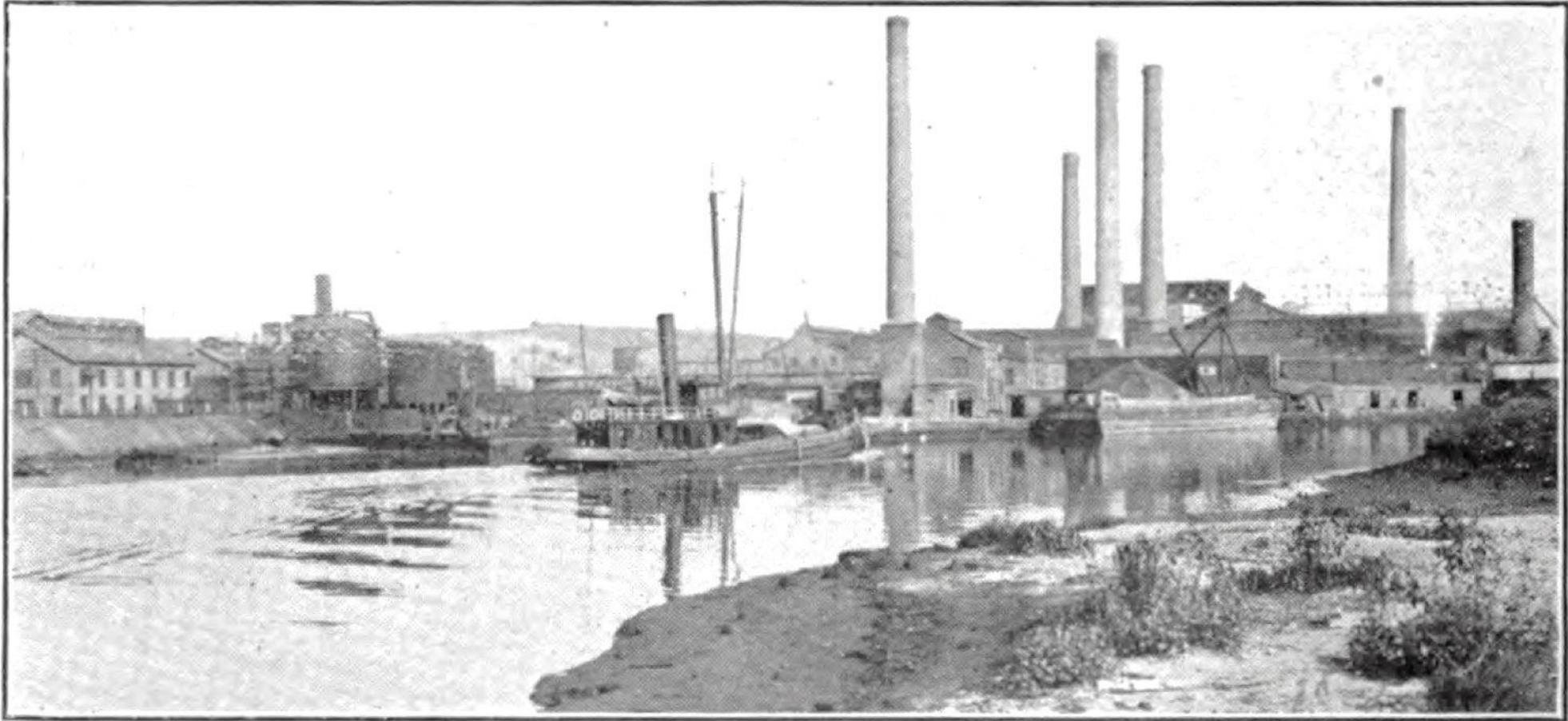
THE LOWER END OF NEWTOWN CREEK IS A CENTER OF SHIPPING AND INDUSTRY

1921 m.

THE MOUTH OF NEWTOWN CREEK IS OPPOSITE IMPORTANT BUSINESS CENTERS OF MANHATTAN. NOTE THE METROPOLITAN TOWER, MADISON SQUARE

1921 m.

**MILLIONS OF DOLLARS' WORTH OF COAL AND ORE ARE DELIVERED TO THIS
SMELTING PLANT ANNUALLY VIA NEWTOWN CREEK**

1939 m.

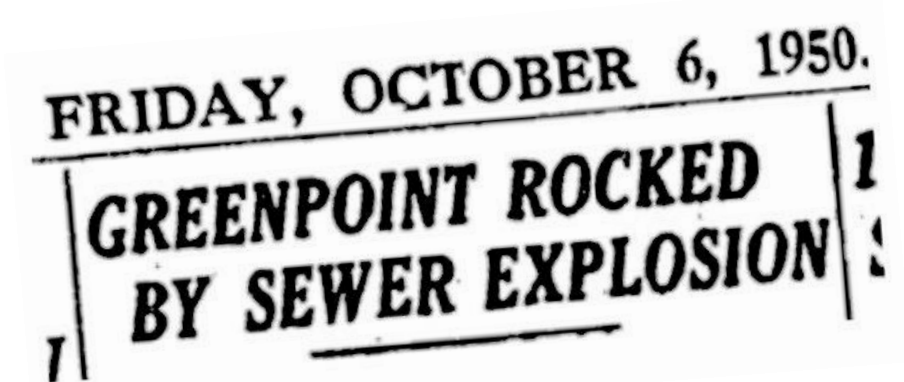
Iki **1930-ųjų** pabaigos
Newtown Creek ir jo
intakai išsiplėtė iki 76
metrų
O gylis padidėjo iki 7
metrų

Niujorko viešoji biblioteka

1950 m. spalio 6 d. Amerika buvo įsitraukusi į Korėjos karą ir visi galvojo apie Sovietų atominę bombą.

Staiga Greenpoint'e įvyko didžiulis siaubą sukėlęs sprogimas, nuo kurio plyšo ausų būgneliai. Sprogimo galia buvo tokia didžiulė, kad išmetė šulinių dangčius 15 metrų į orą, kaip šampano kamščius, ir 3 metrų gatvės atkarpa išgaravo. Sprogimas išdaužė penkis šimtus langų, mėlyna liepsna kilo iš šulinių.

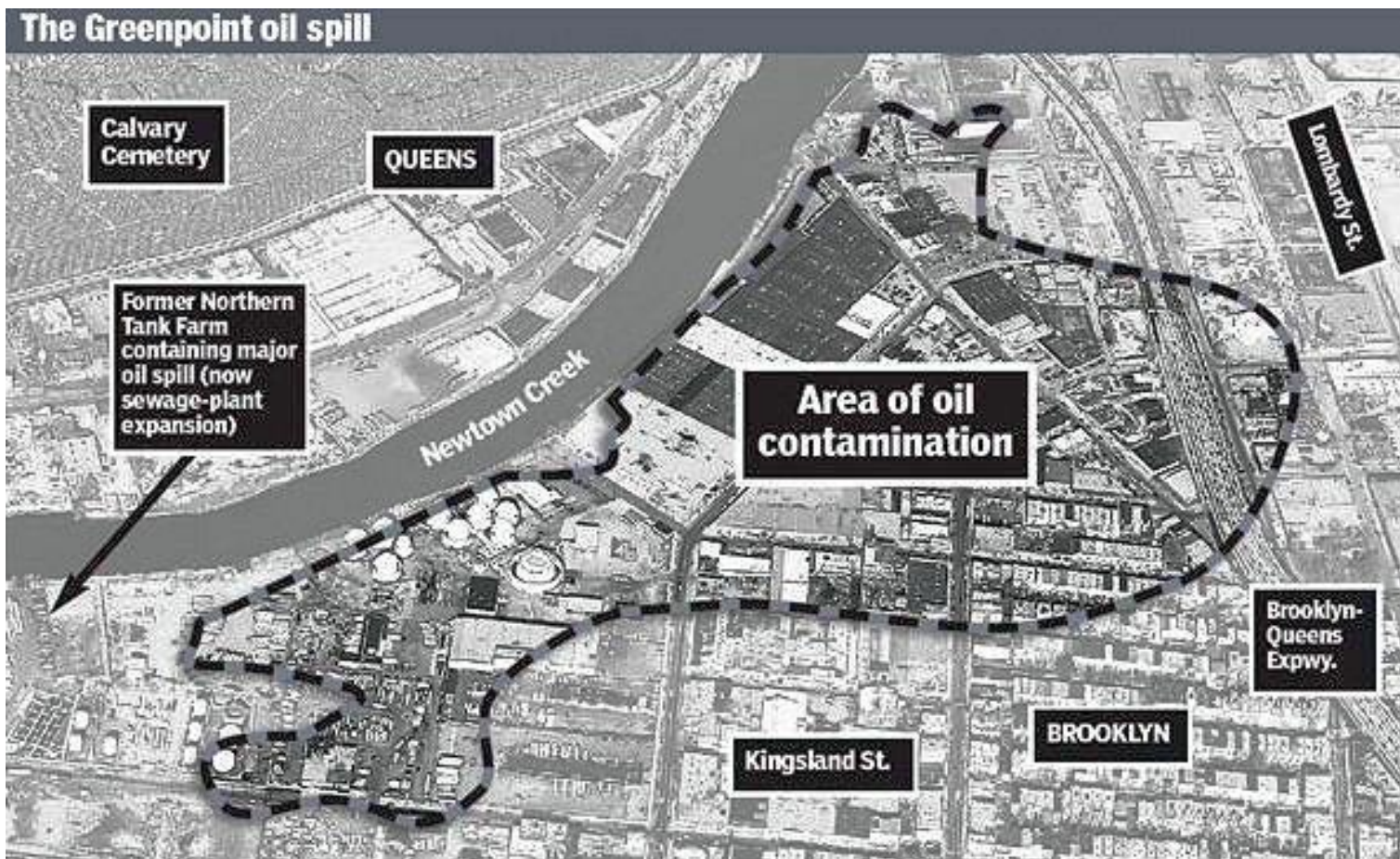
Vietiniams gyventojams buvo vienas paaiškinimas:
rusai bombardavo Niujorką.

Šimtai išsigandusių šeimų išėjo į gatves įsitikinę, kad likę patalpoje jie bus sudegs. Į įvykio vietą atskubėjo dvidešimt policijos automobilių ir trys policijos avarinės būriai. Nuostabu, kad tik trys žmonės buvo nesunkiai sužeisti.

Miestas atliko tyrimus ir sužinojo, kad sprogitas įvyko dėl benzino ir naftos garų kanalizacijoje.

Sprogitas netrukus buvo pamirštas. Tik po dvidešimt aštuonerių metų žmonės sužinojo pagrindinę sprogitimo priežastį.

NY aplinkos apsaugos departamentas

1978 m. Rugsėjo mėn. JAV patriuojantis pakrančių apsaugos sraigtasparnis aptiko naftos srautą, tekantį į Newtown Creek.

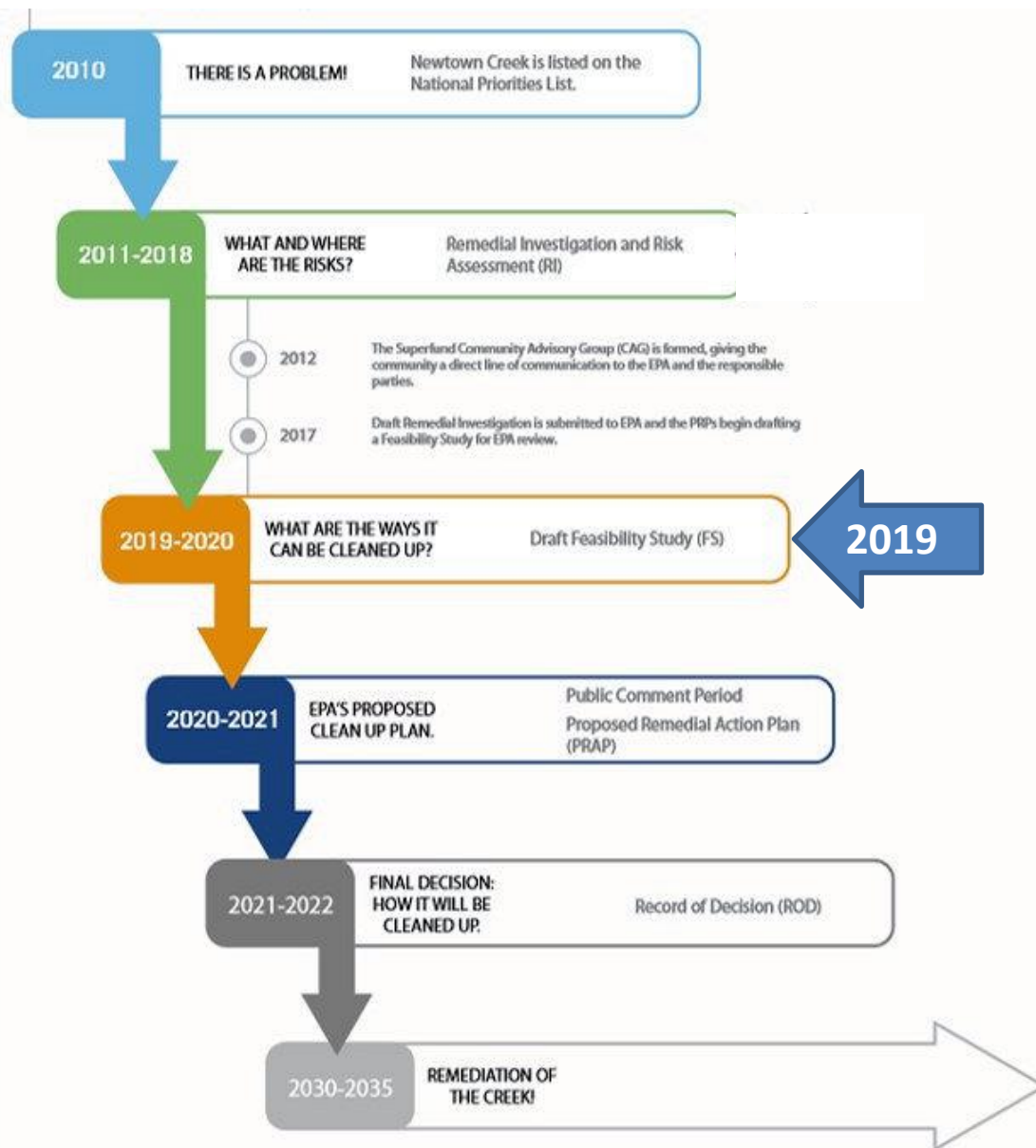
Tai buvo ne tiek išsiliejimas 20 ha plote, kiek 120 metų senumo nuotėkis. Dauguma aplinkosaugininkų teigia, kad iki 1990 m. nieko nebuvo padaryta norint išvalyti apskaičiuotą **113,6 mln. litrų naftos kiekį**

1997 m. Greenpoint bendruomenės nariai pradėjo susitikimus, kuriuose nagrinėjo pablogėjusias Newtown Creek sąlygas. Juose buvo sudarytas **Newtown Creek Alliance (NCA)**. Kaip vieną iš pirmųjų projektų, Aljansas, dirbdamas kartu su Hudsono upės valdytojo grupe ir vietiniu kongresmeno biuru, pateikė ieškinį „Exxon Mobil“, siekdamas išspręsti Greenpoint naftos išsiliejimą. Teismo procesas baigėsi 2010 m. – priteista 19,5 mln. USD, kad būtų sumokėta už aplinkos apsaugos projektus ir ekologišką infrastruktūrą.

2004–2005 m. Niujorko „Riverkeeper.org“ pateikė ieškinį „Exxon Mobil“, „BP“ ir „Chevron“ už nesėkmingą valymą. Aplinkos apsaugos aktyvistas **Erinas Brockovičius** atvyko į Greenpointą palaikyti bendruomenės susirūpinimo dėl naftos išsiliejimo.

2006 m. JAV Kongresas įgaliojo Aplinkos apsaugos agentūrą atlikti naftos išsiliejimo poveikio visuomenės sveikatai ir saugai tyrimą. Tyrime teigiama, kad išsiliejimas vis dar gali siekti 113,6 milijono litrų, ir kad apylinkių ore yra daug metano garų. Rekomenduota atlikti daugiau tyrimų.

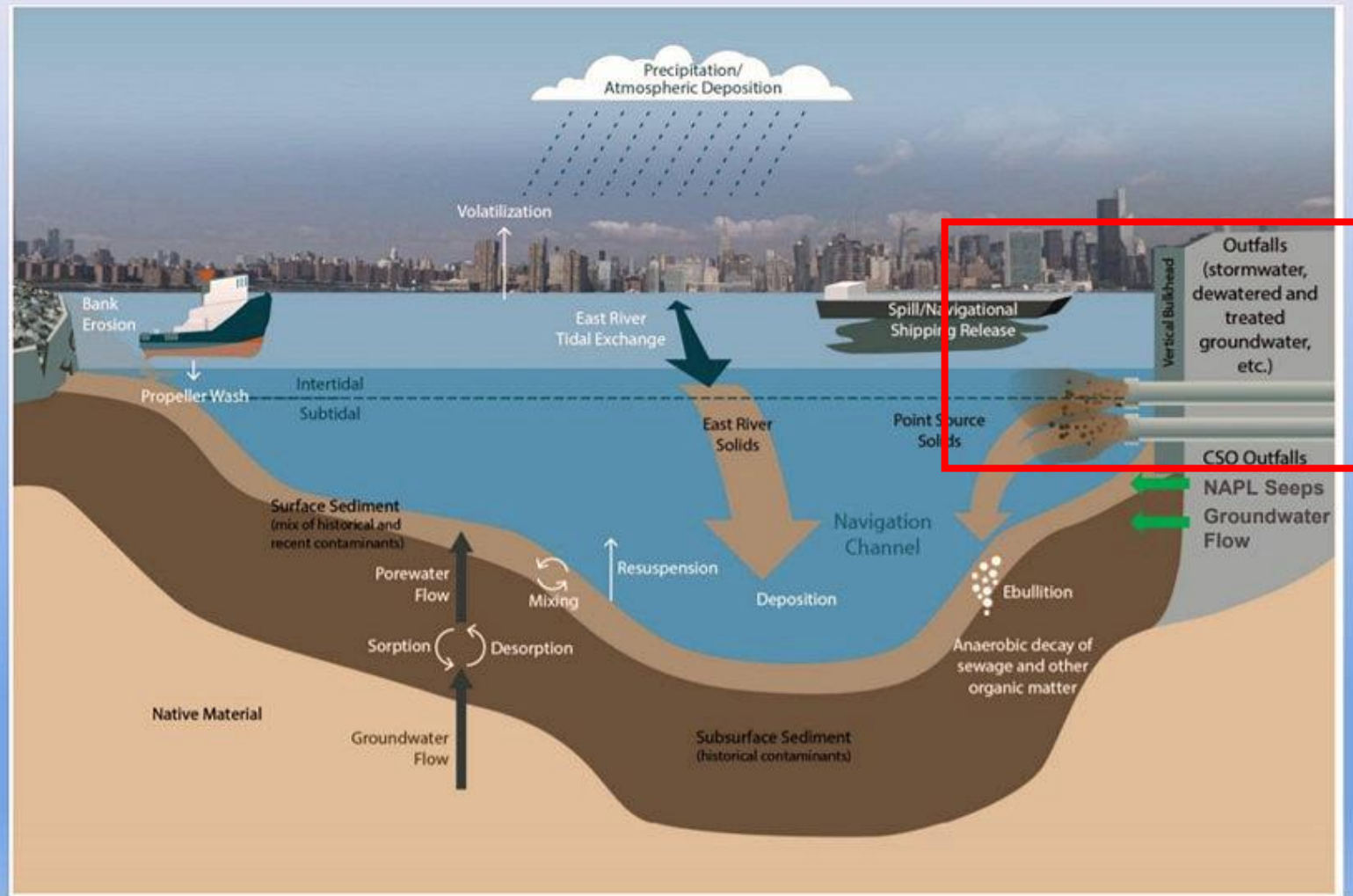

2010 m. Newtown Creek JAV aplinkos apsaugos agentūra pavadino „**Superfund**“ vieta, numatant resursų pritraukimą.

Numatoma valymo pradžios data: **2027 m.**, nors naujas pasiūlymas galėtų būti pradėtas vykdyti jau **2022 m.**

Upelio valymo pabaiga: **2035 m.**

Conceptual Site Model for Newtown Creek

“CSO
Outfall”

Nuolatinė Newtown Creek valymo komplikacija: “**CSO**” nuotekos surenkamos esant 0,6 cm lietaus, nors į Newtown Creek nuotekos gali būti išleidžiamos, kai iškrenta vos 0,25 cm lietaus.

2016 NCA

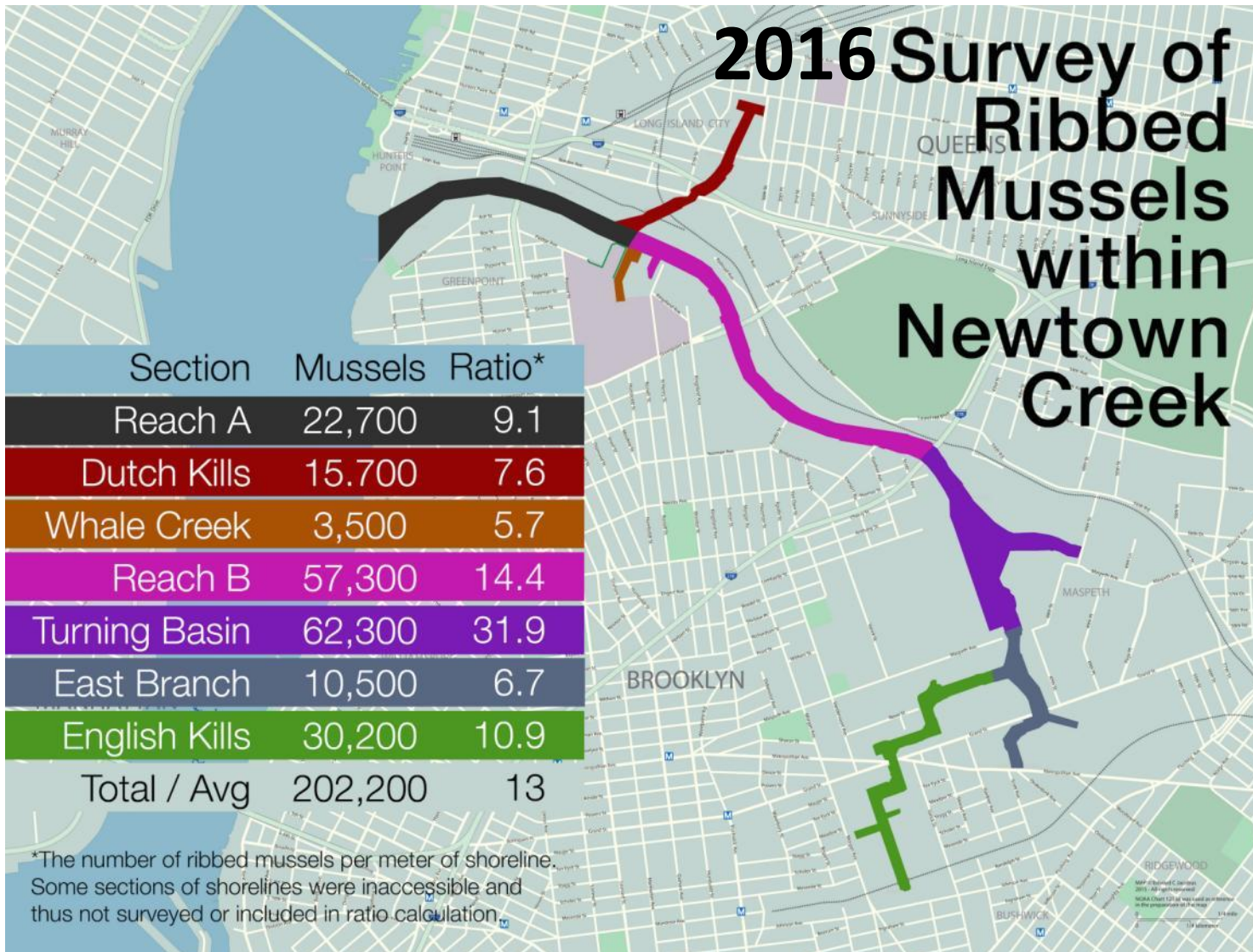
Remiantis NCA modeliais, vos vienoje vietoje per metus išleidžiama 2157685 litrų nevalytų nuotekų. Palei vandens kelią yra dešimtys kitų vietų, kuriose išleidžiamos neapdorotos nuotekos.

Keletoje vietų nuotėkos išteka žymiai dažniau ir didesniais kiekiais.

Kaip atkuriamą upelio ekologija?

- Atnaujinkite miesto nuotekų tvarkymo sistemą, kad nevalytos nuotekos nepatektų į upelį
- Panaudokite dirbtines šlapynes, buveinių atkūrimą ir žaliąją infrastruktūrą
- Skatinkite vietos įmones priimti tvarią geriausią praktiką ir pramonės partnerystes lietaus vandens tvarkymo klausimais
- Teikite finansinę paramą barjerų atkūrimui ir drenažo įrenginių tobulinimui

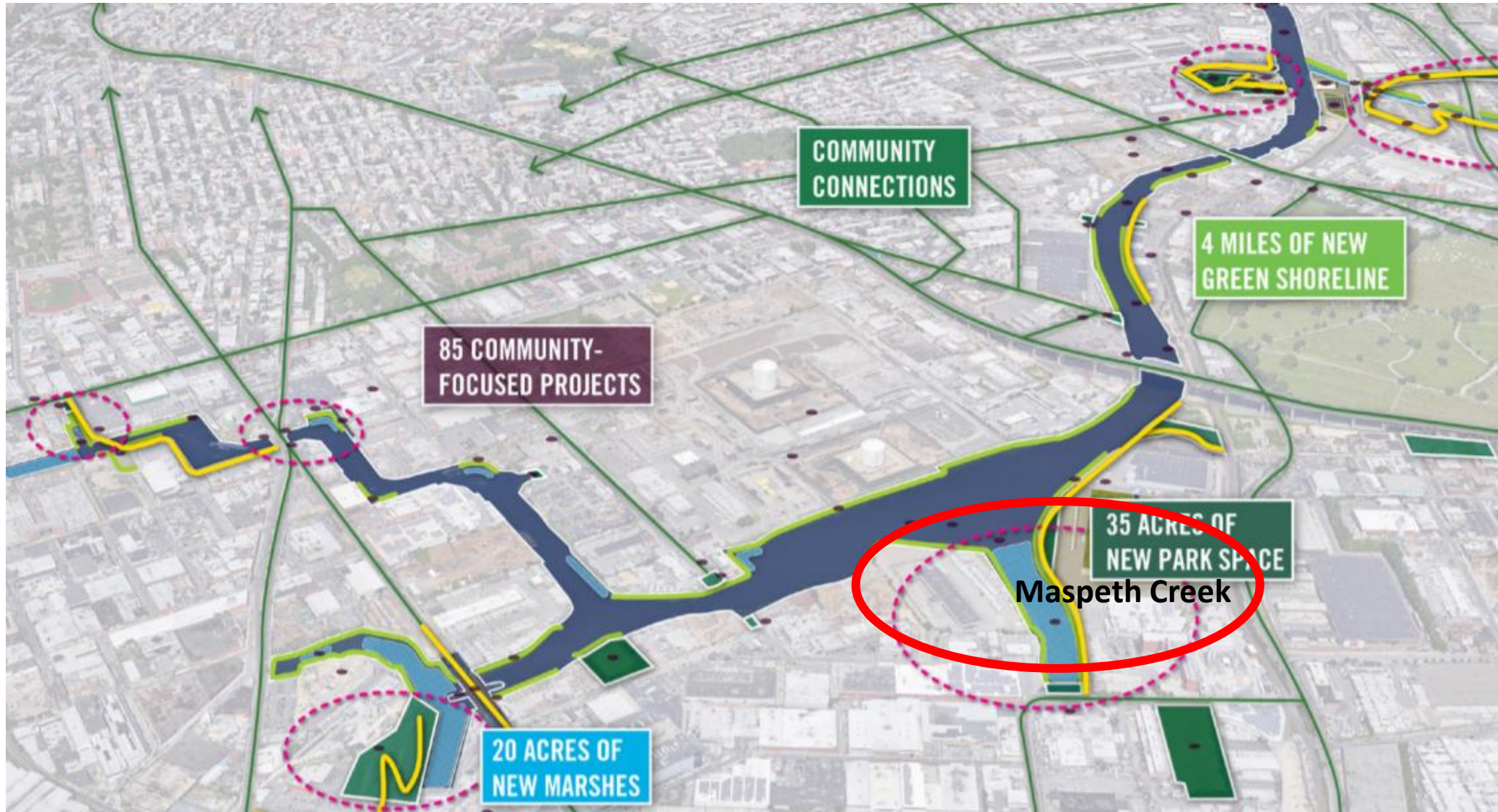
Newtown Creek šiandien jau yra švaresnis, nei buvo per daugiau nei 100 metų

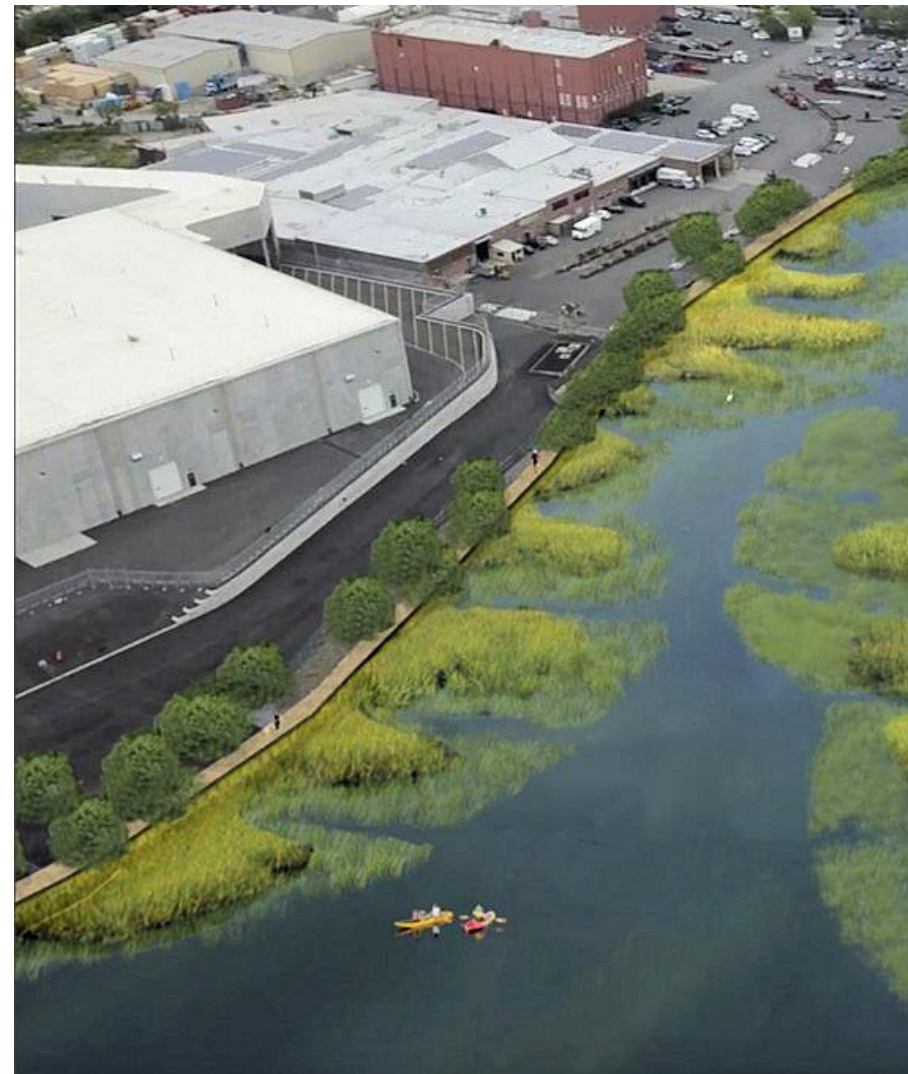
Buvo suskaičiuota per 200 000 midijų!

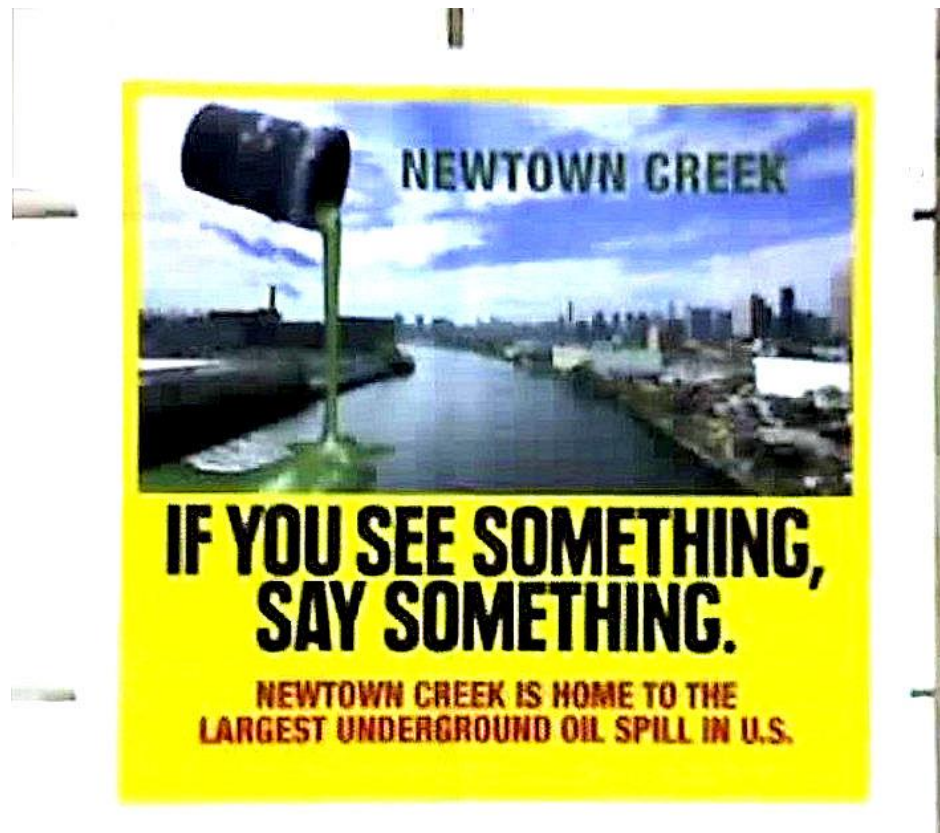

Ateities plėtros planai

Maspeto druskos pelkių atkūrimo planai Newtown Creek mieste

NCA patarimai

Šiandien upelyje iš tikrųjų nardo kai kurie drąsuoliai – su akvalangu – ir nepaisant įspėjamojo ženkle (*lenkų, kinų, korėjiečių ir ispanų kalbomis*), žmonės čia eina žvejoti.

“Newtown Creek Burning (*Deginimas*)” by Aileen Bassis

For my mother-in-law Marija [Šimonytė-Kapočiūnienė]

He said, ma, the water is burning
but how can water burn?

But then, I smelled and saw
smoke outside this Blissville apartment
with my children on the floor, cardboard
in their shoes. Outside
are words jangling. I knew
German Russian Polish
Lithuanian and now this lumpy
English with its sticky spider letters
climb and make my tongue
stumble and knock into my teeth.

The creek is burning.

I remember
my father’s house built brick
on solid brick and I thought nothing
Could move this house.

I didn’t know that I would move
and run west holding my husband,
my daughter’s hand, my pregnant belly,
across Lithuania, into Germany, across
the Atlantic to live beside a smoking
creek of burning water.

I only know this
street, these thin
walled rooms, my walk
to the factory of cursing
women filling bottles.
I don’t call this home.
See
there,
water burning

*First published 2013 in
“Underwater New York”*

